

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

สถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันทางสังคมขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสถาบันอันดับแรกของบุคคล สถาบันครอบครัวจึงเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสังคม ทั้งนี้ เพราะสถาบันครอบครัวได้ทำหน้าที่หลักๆ เพื่อทดแทนสมาชิกที่ตายไปอยู่สามประการ (Coleman and Cressey, 1980 : 121) ซึ่งประกอบไปด้วย (1) การให้กำเนิดสมาชิกใหม่ (reproduction) (2) การอบรมสมาชิกใหม่ให้เรียนรู้ถึงกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานของสังคม (socialization) ตลอดจนทักษะต่างๆ (skills) และ (3) การเลี้ยงดูและให้การสนับสนุนทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์แก่สมาชิกใหม่ โดยหน้าที่ทั้งสามประการนี้ขึ้นอยู่กับบิดาและมารดาหรือสามีและภรรยาเป็นสำคัญ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในปัจจุบันสถาบันครอบครัวไม่ได้ทำหน้าที่เหล่านี้เพียงพอ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมามากมาย

การพิจารณาว่าสถาบันครอบครัวทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่จึงต้องดูจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวว่ามีการผูกพันกันมากน้อยแค่ไหน โดยคู่ของความสัมพันธ์ที่น่าจะส่งผลถึงความ เป็นปึกแผ่นของครอบครัวมากที่สุดควรจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ทั้งนี้ เพราะสามีและภรรยาเป็นผู้ที่ก่อกำเนิดครอบครัวขึ้นมาตนเอง และการที่ครอบครัวจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงก็ไม่ได้เกิดจากการทำหน้าที่ของสามีหรือภรรยาเพียงลำพัง หากแต่เป็นหน้าที่ที่สามีและภรรยาต้องร่วมมือกัน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามีและภรรยาจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาในสังคมปัจจุบันไม่ได้ราบรื่นเสมอไป โดยในแต่ละปีจะมีภรรยาจำนวนมาก คนถูกทุบตีอย่างทารุณในครอบครัวของตนเอง (นิรมล พงษ์ฉัตร, 2536 : 23) ในทุกๆภูมิภาคของโลก ผู้หญิงกำลังเผชิญกับภัยคุกคามต่อชีวิต สุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นผลมาจากการแบกภาระงานมากเกินไป รวมถึงการถูกลิดรอนอำนาจต่างๆ อีกด้วย (จรรยา เศรษฐสุนทร, 2537-2538 : 1-2) โดยตัวอย่างหนึ่งที่ควรกล่าวถึงในที่นี้ปรากฏในข้อความตอนหนึ่งในจดหมายของสตรีที่ใช้ชื่อว่า "แสงดาว" ที่เขียนไปปรึกษาจิตแพทย์ผู้หนึ่งถึงความโหดร้ายของสามีตน ดังมีข้อความว่า "นอกจากนี้ฉันยังดูร้าย เวลาเขาโกรธ เคยตบตีดิฉัน เคยพูดหยาบๆ ภายๆ มึงๆ กูๆ หึงๆ ที่ที่บ้านดิฉันไม่เคยใช้คำพูดเหล่านี้เลย เป็นคนเอาแต่ใจตัวเองมาก" (วิทยา นาควัชร, 2537 : 21)

การที่สามีทำร้ายหรือแสดงกิริยาหยาบคายต่อภรรยาจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดี

ระหว่างสามีและภรรยากำลังถูกบั่นทอนลง และส่งผลให้เกิดความเลวร้ายในครอบครัวตามมา โดยเฉพาะกรณีที่สามีไม่ได้ทำร้ายภรรยาเพียงลำพังหากแต่ยังเลยไปถึงลูกๆ ของตนอีกด้วย ซึ่งบ่อยครั้งที่เดียวที่ภรรยาลุกขึ้นมาตอบโต้สามี ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าตนสามารถคุ้มครองลูกๆ เอาไว้ได้ (Kornblum and Julian, 1992 : 205)

การทำร้ายภรรยาจึงอาจมองได้ว่าเป็นการใช้อำนาจประเภทหนึ่งในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาในครอบครัว โดยจัดอยู่ในประเภทของอำนาจการกดขี่ (coerced power) แต่ในหลายๆ สังคมกลับมองว่าการกระทำดังกล่าวนี้ถือเป็นการใช้อำนาจที่ชอบธรรม (legitimate power) ซึ่งหมายความว่าภรรยายอมให้สามีของตนทำร้ายตนโดยมิได้ร้องขอความเห็นใจใดๆ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางศาสนาหรือสถาบันทางการเมืองก็ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยเพราะมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละครอบครัว ในกรณีเช่นนี้เป็นเพราะบรรทัดฐานทางสังคมได้สร้างความชอบธรรมให้กับสามีโดยผ่านทาง การแบ่งแยกบทบาทของสามีและภรรยา (conjugal role separation) สามีจึงสามารถใช้อำนาจเหนือภรรยาได้ต่างๆ นานา (Calvert and Sue, 1992 : 179) และมีการพูดกันอย่างติดตลกว่า "การจดทะเบียนสมรสยังเป็นใบอนุญาตอย่างถูกกฎหมายให้สามีทำร้ายภรรยาได้อีกด้วย" (the marriage license is also a hitting license) (Kornblum and Julian, 1992 : 204, quoting Straus, 1977 : 444)

การแบ่งแยกบทบาททางเพศของสามีและภรรยาข้างต้นเป็นรูปแบบเดิมของการกำหนดบทบาททางเพศให้ภรรยาเป็นผู้รับผิดชอบงานบ้านส่วนสามีจะออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวงานที่สามีทำจึงถือเป็นงานที่มีคุณค่ามากกว่างานที่ภรรยาทำ ดังนั้นสามีจึงสามารถแสดงอำนาจของตนเหนือภรรยาได้อย่างไม่มีข้อสงสัย แต่เมื่อหันมามองในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศของสามีและภรรยาโดยเฉพาะในกรณีที่ภรรยามีความจำเป็นที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบาททางเพศของภรรยาได้เปลี่ยนไปเรากลับพบว่าอำนาจของภรรยาไม่ได้เพิ่มขึ้นเหมือนอย่างที่คิดกัน โดยจะเห็นได้จากการที่ภร่ายังคงต้องแบกรับภาระงานบ้านหรือที่เรียกกันว่าเป็นงาน "กะที่สอง" อยู่เหมือนเดิม (ชาย โพธิ์สิตา, 2537 : 4-5) และดูเหมือนว่าภาระที่ภรรยาต้องรับผิดชอบกลับมากขึ้นกว่าเดิมเสียอีก

การวิจัยเรื่อง "ตัวแบบเชิงสาเหตุเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจของครอบครัว" จึงมุ่งที่จะทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมของการใช้อำนาจระหว่างสามีและภรรยาโดยเฉพาะในครอบครัวชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้เพื่อค้นหาปัจจัยเชิงสาเหตุที่เป็นตัวกำหนดอำนาจทางสังคมให้ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะในกรณีที่สามีเป็นฝ่ายใช้อำนาจเหนือภรรยา ทั้งนี้เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่และปัญหาลูกโซ่ที่จะเกิดตามมา นอกจากนี้ยังสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาเป็นตัวชี้วัดสภาวะสังคมเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพิ่มเติมจากตัวชี้วัดเดิมที่มีอยู่เพียงสี่ตัวคือ จำนวน

ครอบครัว จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว อัตราการจดทะเบียนสมรส และอัตราการจดทะเบียนหย่า ต่อไป
(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534 : 56-59)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเกี่ยวกับการตัดสินใจของคู่สมรสในด้านต่างๆ จำนวน 19 ด้าน เช่น จำนวนบุตร, การออมทรัพย์, การแบ่งมรดก เป็นต้น
2. เพื่อศึกษาว่าปัจจัยทางด้านชาติพันธุ์ของครอบครัว, ความต่างกันของอายุของคู่สมรส, ถิ่นที่อยู่หลังการสมรส, ระยะเวลาตั้งครอบครัว, ความต่างกันของระดับการศึกษาของคู่สมรส, ความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพของคู่สมรส, ความต่างกันของรายได้ของคู่สมรส, จำนวนบุตร, ลักษณะของครอบครัว และรูปแบบของการสมรสมีผลต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวทั้งที่ถ่วงน้ำหนักและไม่ถ่วงน้ำหนักอย่างไรบ้าง
3. เพื่อพัฒนาตัวแบบเชิงสาเหตุ (causal model) เกี่ยวกับปัจจัยที่กล่าวมาในข้อสองที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัว

สมมุติฐาน

สมมุติฐานในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นิรนัยมาจากแนวความคิดและประพจน์เชิงทฤษฎี (theoretical proposition) และเป็นสมมุติฐานที่ต้องการข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุน (empirical support wanting) เราจึงเรียกสมมุติฐานดังกล่าวนี้ว่าเป็นสมมุติฐานเชิงทฤษฎี (theoretical hypothesis) (Zetterberg, 1965 : 101-102) และสมมุติฐานทั้งหมดจัดเป็นสมมุติฐานเชิงวิเคราะห์ (analytic hypothesis) ในแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและมีลักษณะที่ซับซ้อนเนื่องจากมีการกล่าวถึงตัวแปรคุมในสมมุติฐานด้วย ซึ่งมีทั้งสิ้น 19 ข้อดังต่อไปนี้

1. ชาติพันธุ์ของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัว เมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
2. ความต่างกันของอายุของคู่สมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ

3. ถิ่นที่อยู่หลังการสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
4. ระยะเวลาตั้งครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
5. ความต่างกันของระดับการศึกษาของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
6. ความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
7. ความต่างกันของรายได้ของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
8. จำนวนบุตรมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
9. ลักษณะของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
10. รูปแบบของการสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อโครงสร้างอำนาจของครอบครัวเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
11. ชาติพันธุ์ของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพของกลุ่มสมรสเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
12. ชาติพันธุ์ของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต่างกันของระดับการศึกษาของกลุ่มสมรสเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
13. ชาติพันธุ์ของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต่างกันของรายได้ของกลุ่มสมรสเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
14. ชาติพันธุ์ของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อจำนวนบุตรเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ

15. ชาติพันธุ์ของครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงผกผันต่อรูปแบบของการสมรส
16. ระยะเวลาตั้งครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อลักษณะของครอบครัว
17. ความต่างกันของระดับการศึกษาของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต่างกันของรายได้ของกลุ่มสมรสเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
18. ความต่างกันของระดับการศึกษาของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพของกลุ่มสมรสเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ
19. ความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพของกลุ่มสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต่างกันของรายได้ของกลุ่มสมรสเมื่อควบคุมปัจจัยอื่นๆ

ความสำคัญและประโยชน์

งานวิจัยเรื่องตัวแบบเชิงสาเหตุเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจของครอบครัวมีประโยชน์และความสำคัญ ดังนี้

1. ได้ทราบถึงตัวแบบเชิงสาเหตุ (causal model) เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจของครอบครัว ซึ่งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมวิทยา
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการทำวิจัยทางสังคมวิทยาอย่างเป็นระบบ โดยแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกันระหว่างทฤษฎีและวิธีการวิจัยอย่างชัดเจนซึ่งเป็นการพัฒนาระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมวิทยา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเรื่อง "ตัวแบบเชิงสาเหตุเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจของครอบครัว" (A Causal Model of Family Power Structure) โดยศึกษาจากครอบครัวชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ดังนั้นหน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) จึงเป็นระดับครอบครัว ส่วนระดับของการวิเคราะห์ (level of analysis) ซึ่งหมายถึงแหล่งที่จะได้ข้อมูลมานั้นได้แก่ภรรยาหรือสามีในแต่ละครอบครัวเป็นหลัก วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นสถิติแบบพาราเมตริก (parametric

technique) แต่การสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (nonprobability sampling) ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อจำกัดในการอ้างอิงไปยังประชากรกลุ่มอื่น โดยช่วงเวลาที่ทำการศึกษายู่ระหว่างปี พ.ศ.2538 - 2539

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แยกตัวแปรที่นำมาใช้แบ่งออกเป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ

1.1 ชาติพันธุ์ (X_1) หมายถึง คุณลักษณะของเชื้อชาติว่าเป็นชาวไทยพุทธหรือชาวไทยมุสลิม แต่เนื่องจากหน่วยของการวิเคราะห์เป็นครอบครัว ลักษณะชาติพันธุ์ของครอบครัวจึงวัดได้จากลักษณะชาติพันธุ์ของสามีและภรรยาประกอบกัน ซึ่งเรียกมาตรวัดลักษณะนี้ว่าเป็นมาตรวัดรวม (collective measure) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2534 : 25-26) ดังนี้

ชาติพันธุ์สามี	+	ชาติพันธุ์ภรรยา	→	ชาติพันธุ์ของครอบครัว
ไทยพุทธ		ไทยพุทธ		ไทยพุทธ
ไทยมุสลิม		ไทยมุสลิม		ไทยมุสลิม

ส่วนในกรณีที่สามีและภรรยามีชาติพันธุ์แตกต่างกันให้ถือเอาชาติพันธุ์ของสามีเป็นหลัก ระดับการวัดของตัวแปรชาติพันธุ์ของครอบครัวจึงเป็นระดับนามมาตรา (nominal scale)

ด้วยเหตุนี้จึงต้องทำให้เป็นตัวแปรหุ่นโดยกำหนดค่าดังนี้

ครอบครัวชาวไทยมุสลิม ให้ค่าเป็น 1
 ครอบครัวชาวไทยพุทธ ให้ค่าเป็น 0

1.2 ความต่างกันของอายุ (X_2) หมายถึง อายุ (ปี) ของสามีและภรรยาเปรียบเทียบกันเพื่อดูว่าฝ่ายใดมีอายุมากกว่ากัน

ระดับการวัดของตัวแปรความต่างกันของอายุจึงเป็นระดับนามมาตราโดยมีค่าผันแปรสามค่าคือ สามีอายุมากกว่าภรรยา, สามีอายุเท่ากับภรรยา, ภรรยาอายุมากกว่าสามี ซึ่งก่อนที่จะนำมาเข้าสมการถดถอยเราต้องทำตัวแปรนี้ให้มีระดับการวัดแบบช่วงซึ่งทำได้สองวิธีคือ

1.2.1 ทำตัวแปรนี้ให้เป็นตัวแปรหุ่นดังต่อไปนี้ (Loether and McTavish, 1980 : 364)

ตาราง 1 แสดงการทำตัวแปรความต่างกันของอายุระหว่างสามีและภรรยาให้เป็นตัวแปรช่วง

ความต่างกันของอายุ (X_2)	ชื่อตัวแปรหุ่น	
	X_{21}	X_{22}
สามีอายุมากกว่าภรรยา	1	0
อายุเท่ากัน	0	1
ภรรยาอายุมากกว่าสามี	0	0

ในที่นี้จะได้ตัวแปรหุ่นสองตัวคือ X_{21} และ X_{22} ซึ่งมีความหมายคือ

ค่า 1,0 โดยที่ 1 หมายถึงสามีอายุมากกว่าภรรยา และ 0 หมายถึงอายุเท่ากัน

ค่า 0,1 โดยที่ 0 หมายถึงสามีอายุมากกว่าภรรยา และ 1 หมายถึงอายุเท่ากัน

ค่า 0,0 โดยที่ 0 ตัวแรกหมายถึงสามีอายุมากกว่าภรรยา และ 0 ตัวที่สองหมายถึงอายุเท่ากัน

1.2.2 กำหนดค่าเป็นตัวเลขจากมากไปหาน้อยให้สอดคล้องกับแต่ละค่าแปรผันของตัวแปรตามที่กำหนด (Linderman, Merenda and Gold, 1980 : 130) โดยในที่นี้ได้กำหนดค่ามากไว้ในกรณีที่สามีอายุมากกว่าภรรยาดังนี้

สามีอายุมากกว่าภรรยา ให้ค่าเป็น 3

อายุเท่ากัน ให้ค่าเป็น 2

ภรรยาอายุมากกว่าสามี ให้ค่าเป็น 1

ซึ่งในการศึกษานี้จะใช้วิธีการที่สองนี้เพื่อสะดวกแก่การคำนวณค่าทางสถิติและช่วยลดความสลับซับซ้อนเนื่องจากการมีตัวแปรหุ่นอยู่ในแบบจำลองการวิเคราะห์เส้นทางหลายตัว

1.3 ถิ่นที่อยู่หลังการสมรส (X_3) หมายถึง สถานที่อยู่ที่สามีและภรรยาใช้อาศัยร่วมกันภายหลังการแต่งงาน

การจัดแบ่งประเภทของถิ่นที่อยู่หลังการสมรสของนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาได้สร้างความคลุมเครือแก่ผู้ศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นของความเหมือนและความต่างกันของถิ่นที่อยู่หลังการสมรสสองประเภท ในประเภทแรกคือถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบที่ฝ่ายหญิงมาอยู่ในบ้านของฝ่ายชายหรือบิดาลัย (patrilocal) กับแบบที่ฝ่ายหญิงมาอยู่ในชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยของฝ่ายชายหรือบิดาตุภูมิ (virilocal) และในประเภทที่สองคือถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบที่ฝ่ายชายมาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหรือมารดาไลย (matrilocal) กับแบบที่ฝ่ายชายมาอยู่ในชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยของฝ่ายหญิงหรือมารดาตุภูมิ (uxorilocal) ส่วนในประเด็นถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบอยู่ในที่แห่งใหม่ (neolocal), ถิ่นที่อยู่ร่วมกัน (commonlocal) และถิ่นที่อยู่ทางฝ่ายน้ำ

หรือฝ่ายลุง (avunculocal) ไม่ค่อยจะมีปัญหาในการให้คำจำกัดความเท่าใดนัก

โฮเบล (Hoebel, 1966: 573), โฮเบลและฟรอส (Hoebel and Frost, 1976 : 433) กล่าวว่าถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบปิตุภูมิคือการที่คู่สมรสตั้งบ้านเรือนในภูมิลำเนา (domicile) ของครอบครัวของสามี โดยที่ถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบนี้จะมีความหมายนัยเดียว (synonymous) กับถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบปิตาไลย ส่วนถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบมาตุภูมิก็คือการที่คู่สมรสตั้งบ้านเรือนอยู่ในภูมิลำเนาของครอบครัวของภรรยาซึ่งสามารถใช้คำว่ามาตาไลยแทนกันได้

จากคำกล่าวข้างต้นจะพบว่าโฮเบล, โฮเบลและฟรอสเข้าใจว่าทั้งปิตาไลยกับปิตุภูมิ และมาตาไลยกับมาตุภูมิเป็นคำที่สามารถใช้แทนกันได้ แต่จากหนังสือของแฮร์ริส (Harris, 1983 : 109-110) เขาพบว่าคำจำกัดความของเหล่านี้ไม่เหมือนกันทีเดียว โดยที่

การที่คู่สมรสอาศัยอยู่กับพ่อของสามี (with husband's father) เรียกว่าปิตาไลย

การที่คู่สมรสอาศัยอยู่กับแม่ของภรรยา (with wife's mother) เรียกว่ามาตาไลย

ส่วนปิตุภูมิและมาตุภูมิจะมีความหมายต่างออกไปคือ

การที่คู่สมรสอาศัยอยู่กับญาติของสามี (with the husband's kin) เรียกว่าปิตุภูมิ

และการที่คู่สมรสอาศัยอยู่กับญาติของภรรยา (with the wife's kin) เรียกว่ามาตุภูมิ

ตามความหมายของแฮร์ริส ทั้งคำจำกัดความของปิตุภูมิและมาตุภูมิจึงน่าจะครอบคลุมและกว้างกว่าคำจำกัดความของปิตาไลยและมาตาไลย ซึ่งถ้าพูดในภาษาคณิตศาสตร์ก็จะได้ว่าปิตาไลยเป็นเซต (subset) ของปิตุภูมิ และมาตาไลยเป็นเซตของมาตุภูมิ

ส่วน เซมัวร์-สมิธ (Seymour-Smith, 1990 : 284, 288) กล่าวว่าปิตาไลยกับปิตุภูมิ และมาตาไลยกับมาตุภูมินั้นมีความหมายใกล้เคียงกันและนักมานุษยวิทยาสมัยใหม่ก็นิยมใช้คำว่าปิตุภูมิและมาตุภูมิมากกว่า แต่อย่างไรก็ดีทั้งปิตาไลยและมาตาไลยนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับระบบเครือญาติที่สืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย (patrilineal) และฝ่ายหญิง (matrilineal) ส่วนปิตุภูมิและมาตุภูมินั้นจะเกี่ยวข้องกับความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม, หน่วยทางการเมือง หรือทรัพยากรของผู้ชายและผู้หญิง

อย่างไรก็ดี ก็ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้หาทางเลี่ยงความคลุมเครือของคำข้างต้นโดยหันไปใช้คำใดคำหนึ่งแทน เช่นในหนังสือของคอลลินส์ (Collins, 1975 : 306-307) ได้ใช้เฉพาะคำว่าปิตาไลยและมาตาไลย โดยปิตาไลยหมายถึง การที่คู่สมรสอาศัยอยู่ในสถานที่ (where) ที่เจ้าบ่าวเคยอาศัยอยู่ก่อนที่จะมาแต่งงานกับเจ้าสาว นั่นคือฝ่ายเจ้าสาวต้องย้ายออกจากบ้านของเธอมา ส่วนมาตาไลยก็มีความหมายในทางกลับกันคือการที่คู่สมรสอาศัยอยู่ในสถานที่ที่เจ้าสาวเคยอาศัยอยู่ก่อนที่จะมาแต่งงานกับเจ้าบ่าว นั่นคือฝ่ายเจ้าบ่าวเป็นผู้ย้ายออกมาจากบ้านของตัวเอง ซึ่งคอลลินส์กล่าวเสริมว่าถิ่นที่อยู่หลังการสมรสแบบปิตาไลยจะทำให้ชีวิตสมรสของฝ่ายหญิงเต็มไปด้วยความหกลำบาก โดยเฉพาะในสังคมเงินโบราณลูกสะใภ้ไม่ต่างอะไรไป

จากทาสีที่ต้องเชื่อฟังแม่ของสามีที่เผด็จการอย่างเคร่งครัด

ความหมายของคำว่าสถานที่ (where) ของคอลลินส์ได้สร้างความคลุมเครือขึ้นว่าจะมีความหมายครอบคลุมระดับใด (บ้าน, เครื่องญาติ, ชุมชน ฯลฯ) ซึ่งตามความคิดของฮาวิลแลนด์ (Haviland, 1981 : 219) แล้วเขาได้กำหนดไว้กว้างๆ ว่าเป็นระดับท้องถิ่นโดยเขาให้คำจำกัดความของบิดาลัยว่าหมายถึง การที่คู่สมรสอาศัยอยู่ในท้องถิ่น (locality) ที่เป็นเครือญาติของพ่อฝ่ายสามีส่วนมาตาลัยจะหมายถึงถิ่นที่อยู่คู่สมรสอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นเครือญาติของภรรยา

ซวาทซ์และจอร์แดน (Swartz and Jordan, 1980 : 197-198) ได้เลือกใช้คำที่ต่างออกไปจากของนักวิชาการข้างต้นโดยใช้คำว่าปิตุภูมิและมาตุภูมิแทน ซึ่งมาตุภูมิหมายถึงประเพณี (custom) ที่เจ้าสาวและเจ้าบ่าวอาศัยอยู่กับหรือใกล้ๆ กับญาติของเจ้าสาวส่วนปิตุภูมิหมายถึงประเพณีที่เจ้าสาวและเจ้าบ่าวอาศัยอยู่กับหรือใกล้ๆ กับญาติๆ ของเจ้าบ่าว

ความคลุมเครือนี้ก็ยังคงมาถึงนักวิชาการของไทย โดยเริ่มจากระวีวรรณ ชุ่มพฤษ (2527: 8-9) ที่พยายามจัดประเภทของคำทั้งสองออกเป็นสองกลุ่มที่สำคัญคือ กลุ่มแรกจะมองสามีและภรรยาเป็นปัจเจกบุคคลที่แยกออกจากกัน ในกลุ่มนี้จะประกอบด้วยการที่ภรรยาย้ายไปอาศัยในถิ่นที่อยู่ของสามี (virilocal) และสามีย้ายไปอาศัยในถิ่นที่อยู่ของภรรยา (uxorilocal) ส่วนในกลุ่มที่สองจะมองสามีภรรยาเป็นหน่วยๆ หนึ่งซึ่งในกลุ่มนี้จะประกอบด้วยการที่คู่สมรสไปอาศัยอยู่กับพ่อของสามี (patrilocal) และคู่สมรสย้ายไปอยู่ในถิ่นที่อยู่ของแม่ภรรยา (matrilocal)

ในความหมายของระวีวรรณ ชุ่มพฤษจึงคล้ายคลึงกับของแฮร์ริสในประเด็นที่ว่าทั้งปิตุภูมิและมาตุภูมินั้นมีนัยที่กว้างกว่าบิดาลัยและมาตาลัย แต่จากผลงานของประสิทธิ์ สวาสดีญาติ (2535 : 39-48) กลับมีมุมมองที่ต่างออกไป โดยมองว่าบิดาลัยหมายถึงการที่คู่สมรสไปอยู่กับหรืออยู่ใกล้ๆ พ่อแม่ฝ่ายสามีและมาตาลัยหมายถึงการที่คู่สมรสไปอยู่กับหรืออยู่ใกล้ๆ พ่อแม่ฝ่ายภรรยา ส่วนปิตุภูมิและมาตุภูมินั้นมีความหมายที่ต่างออกไปมากทีเดียว โดยปิตุภูมิจะใช้สำหรับกรณีที่คู่สมรสไปอยู่กับหรืออยู่ใกล้ๆ พ่อแม่ฝ่ายชายโดยจะต้องไม่ตกอยู่ใต้บังคับของครอบครัวขยายกลุ่มใหญ่ของฝ่ายสามี ส่วนมาตุภูมินั้นหมายถึงการที่คู่สมรสไปอยู่กับหรืออยู่ใกล้ๆ พ่อแม่ฝ่ายภรรยาโดยจะต้องไม่ตกอยู่ใต้บังคับของครอบครัวขยายกลุ่มใหญ่ของฝ่ายภรรยา

งามพิศ สัตย์สรวง (2534, 141-142, quoting Murdock, 1949) ดูเหมือนจะให้คำจำกัดความไว้ชัดเจนมากที่สุดจากที่กล่าวมาทั้งหมด โดยการให้คำจำกัดความจะตั้งอยู่บนคำถามที่ว่าภายหลังการแต่งงานได้เกิดครอบครัวใหม่ขึ้นหรือไม่ซึ่งนำไปสู่มิติการมองที่สำคัญสองมิติคือ มิติแรกมองว่าภายหลังการแต่งงานไม่ได้เกิดครอบครัวใหม่ขึ้น แต่ที่เปลี่ยนไปคือองค์ประกอบของสมาชิกในครัวเรือนของพ่อแม่เจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว นั่นคือมองว่าเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาวที่ย้ายออกจากบ้านพ่อแม่ของตัวเองไปอยู่อาศัยในบ้านของพ่อแม่สามีหรืออาจอยู่ในบ้านอีกหลังหนึ่งที่ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านดังกล่าว (patrilocal) หรืออยู่อาศัยในบ้านของพ่อแม่

ภรรยาหรืออาจอยู่ในบ้านอีกหลังหนึ่งที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน (matrilocal) นอกจากนี้ก็อาจไปอยู่กับพี่ชายหรือน้องชายแม่ของเจ้าบ่าว (avunculocal) ได้เช่นกันส่วนในมิติที่สองมองว่าภายหลังการแต่งงานได้เกิดครอบครัวใหม่ขึ้นมาซึ่งมีรูปแบบด้วยกันคือ

รูปแบบแรก เป็นที่อยู่อาศัยที่ไกลไปจากญาติฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวหรือสถานที่ที่ไม่ได้ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางเครือญาติของทั้งสองฝ่าย (neolocal)

รูปแบบที่สอง พบในกรณีที่คู่สมรสไปอยู่ในชุมชนของฝ่ายสามี เรียกว่าปิตุภูมิ

รูปแบบที่สาม คู่สมรสได้ไปอยู่ในชุมชนของฝ่ายภรรยา เรียกว่ามาตุภูมิ

รูปแบบที่สี่ เป็นกรณีที่คู่บ่าวสาวไปอยู่ในชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยของญาติทั้งฝ่ายสามีและภรรยา คือญาติฝ่ายสามีและญาติฝ่ายภรรยาอยู่ในชุมชนเดียวกัน (commonlocal)

ในที่นี่ระดับการวัดของตัวแปรถิ่นที่อยู่หลังการสมรสจะกำหนดให้เป็นระดับอันดับมาตรา (ordinal scale) ได้ตามกฎของลินเดอร์แมน, เมอร์เรดาและโกลตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้พบว่าแบบแผนที่อยู่อาศัยภายหลังการสมรสมีผลอย่างสูงต่อสถานภาพและอำนาจของฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงที่เป็นฝ่ายย้ายเข้ามา (ยศ สันตสมบัติ, 2537 : 112-114 ; Ross, 1994 : 368, quoting Warner, Lee G. and Lee J., 1986 : 121-128) นั่นคือถ้าฝ่ายชายไปอยู่อาศัยในชุมชนของฝ่ายหญิงอำนาจในครอบครัวของฝ่ายหญิงก็จะมีมากกว่าฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงจะมีอำนาจมากยิ่งขึ้นถ้าฝ่ายชายมาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงโดยตรง ในทางกลับกันถ้าฝ่ายหญิงมาอยู่ในชุมชนของฝ่ายชาย อำนาจในครอบครัวก็จะตกเป็นของฝ่ายชายเช่นกันและอำนาจของฝ่ายชายก็จะมีมากยิ่งขึ้นถ้าฝ่ายหญิงมาอยู่ในบ้านของฝ่ายชายโดยตรง ซึ่งผิดกับการที่คู่สมรสไปตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่หรืออยู่ในชุมชนที่เป็นที่อาศัยของญาติทั้งสองฝ่ายซึ่งอำนาจของสามีและภรรยาจะเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้ถิ่นที่อยู่ในชุมชนแห่งใหม่เป็นศูนย์กลางของการแปรผันของค่าคะแนนในตัวแปรอันดับ และตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานที่ว่าความห่างระหว่างช่วงต่างๆ ของการแปรผันมีค่าเท่ากัน จากนั้นจึงกำหนดค่าเป็นตัวเลขให้สอดคล้องกับการแปรผันของตัวแปรโดยให้ค่าคะแนนมากในกรณีที่คู่สมรสมีถิ่นที่อยู่ทางฝ่ายชายดังต่อไปนี้

ถิ่นที่อยู่ในบ้านพ่อแม่ของสามีหรือปิตุาลัย (patrilocal)	ให้ 5 คะแนน
ถิ่นที่อยู่ในชุมชนของญาติฝ่ายสามีหรือปิตุภูมิ (virilocal)	ให้ 4 คะแนน
ถิ่นที่อยู่ในชุมชนแห่งใหม่ (neolocal), ชุมชนที่มีญาติทั้งฝ่ายสามีและภรรยา (commonlocal), และบ้านพี่ชายหรือน้องชาย ของแม่ของเจ้าบ่าว (avunculocal)	ให้ 3 คะแนน
ถิ่นที่อยู่ในชุมชนของญาติฝ่ายภรรยาหรือมาตุภูมิ (uxorilocal)	ให้ 2 คะแนน

ถิ่นที่อยู่ในบ้านพ่อแม่ของภรรยาหรือมาตาลัย (matrilocal) ให้ 1 คะแนน

1.4 ระยะเวลาในการสมรส (X_4) หมายถึง จำนวนปีนับตั้งแต่ที่คู่สมรสแต่งงานกันมา ระดับการวัดของตัวแปรระยะเวลาในการสมรสจึงเป็นระดับช่วงมาตรา (interval scale) โดยนับเป็น (ปี)

1.5 ความต่างกันของระดับการศึกษา (X_5) หมายถึง การศึกษาของสามีและภรรยาภายในครอบครัวโดยแบ่งออกเป็นสองลักษณะ (นิคม สุวรรณรุ่งเรือง, 2531 : 101-102) คือ

- 1) การศึกษาสายสามัญ คือการศึกษาภาคบังคับ มัธยมศึกษา ยุติศึกษา ตลอดจนสายวิชาชีพ
- 2) การศึกษาสายศาสนาอิสลาม คือการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามซึ่งจัดสอนในโรงเรียนราษฎร์

สอนศาสนาอิสลามและการเรียนในสถานปอเนาะเดิม

การวิเคราะห์จะนับจำนวนปีของการเข้ารับการศึกษานี้ในสถานการศึกษานั้นๆ โดยเรียนตามเวลา 1 ชั้นการศึกษาต่อ 1 ปี จากนั้นจึงเปรียบเทียบจำนวนปีระหว่างสามีและภรรยาว่าใครมีจำนวนปีในการศึกษามากกว่ากัน ซึ่งแสดงว่าฝ่ายนั้นมีระดับการศึกษาสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ระดับการวัดของตัวแปรความต่างกันของระดับการศึกษาจะกำหนดให้เป็นระดับอันดับมาตรา โดยให้ค่าคะแนนมากในกรณีที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าภรรยา ดังนี้

สามีมีระดับการศึกษาสูงกว่าภรรยา	ให้ 3 คะแนน
สามีมีระดับการศึกษาเท่ากับภรรยา	ให้ 2 คะแนน
ภรรยา มีระดับการศึกษาสูงกว่าสามี	ให้ 1 คะแนน

1.6 ความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพ (X_6) หมายถึง ยศ ตำแหน่ง อำนาจในหน้าที่การงานที่ต่างกันระหว่างสามีและภรรยา โดยวัดได้จากการจัดลำดับเกียรติภูมิแห่งอาชีพจำนวน 89 อาชีพ ของสุภางศ์ จันทวานิช (2534 : 118-122) ที่ได้ปรับปรุงมาจากมาตรฐานสากลของเกียรติภูมิแห่งอาชีพ (standard international occupational prestige scale : SIOPS) ของโดนัลด์ เจ ไทร์แมน (Donale J. Treiman) ซึ่งนับจากอาชีพสูงสุดลงไปสู่อาชีพที่มีเกียรติภูมิต่ำสุดคือรัฐมนตรี, แพทย์...หมอดู, กระเป่ารถ และหญิงบริการ

การวิเคราะห์จะนำเกียรติภูมิแห่งอาชีพของสามีและภรรยา มาเปรียบเทียบกันเพื่อดูว่าใครมีเกียรติภูมิแห่งอาชีพสูงกว่ากัน โดยระดับการวัดของตัวแปรความต่างกันของเกียรติภูมิแห่งอาชีพจะกำหนดให้เป็นระดับอันดับมาตรา โดยให้ค่าคะแนนมากในกรณีที่มีเกียรติภูมิแห่งอาชีพสูงกว่าภรรยา ดังนี้

สามีมีเกียรติภูมิแห่งอาชีพสูงกว่าภรรยา	ให้ 3 คะแนน
สามีมีเกียรติภูมิแห่งอาชีพเท่ากับภรรยา	ให้ 2 คะแนน
ภรรยา มีเกียรติภูมิแห่งอาชีพสูงกว่าสามี	ให้ 1 คะแนน

1.7 ความต่างกันของรายได้ (X_7) หมายถึง การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของสามีและภรรยา

จากการประกอบอาชีพโดยคิดเป็นจำนวนเงินบาท/เดือนซึ่งคิดเฉพาะรายได้ที่เป็นตัวเงินระดับการวัดของตัวแปรความต่างกันของรายได้จะกำหนดให้เป็นระดับอันดับมาตรา โดยให้ค่าคะแนนมากในกรณีที่สามมีรายได้สูงกว่าภรรยา ดังนี้

สามมีรายได้สูงกว่าภรรยา	ให้ 3 คะแนน
สามมีรายได้เท่ากับภรรยา	ให้ 2 คะแนน
ภรณามีรายได้สูงกว่าสาม	ให้ 1 คะแนน

1.8 จำนวนบุตร (X_8) หมายถึง บุตรที่เกิดจากคู่สมรสคนปัจจุบันซึ่งนับจำนวนเป็นคน ระดับการวัดของตัวแปรจำนวนบุตรจึงเป็นระดับช่วงมาตราโดยนับเป็นคน

1.9 ลักษณะของครอบครัว (X_9) หมายถึง ขนาด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองรูปแบบคือ (Broom and Selznick, 1968: 33-34)

1) ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกเพียงสองชั่วอายุคนคือสามีภรรยา และบุตร

2) ครอบครัวขยาย (extended family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกตั้งแต่สามชั่วอายุคนขึ้นไป หรือเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวหลายๆ ครอบครัวอยู่อาศัยภายใต้หลังคาเรือนเดียวกัน (under the same roof)

เนื่องจากตัวแปรรูปแบบของครอบครัวเป็นตัวแปรระดับนามมาตรา ด้วยเหตุนี้จึงต้องทำเป็นตัวแปรหุ่นโดยให้ค่าคะแนนดังนี้

ครอบครัวเดี่ยว	ให้ค่าเป็น 1
ครอบครัวขยาย	ให้ค่าเป็น 0

1.10 รูปแบบของการสมรส (X_{10}) หมายถึง การแบ่งประเภทของครอบครัวโดยยึดจำนวนคู่สมรสเป็นหลัก ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสามประเภทคือ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2534 : 139-140)

- 1) ผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) หมายถึง การแต่งงานของชายหนึ่งคนกับหญิงหนึ่งคน
- 2) มากเมีย (polygyny) หมายถึง การแต่งงานของชายหนึ่งคนกับหญิงสองคนหรือมากกว่าในเวลาเดียวกัน
- 3) มากผัว (polyandry) หมายถึง การแต่งงานของหญิงหนึ่งคนกับชายสองคนหรือมากกว่าในเวลาเดียวกัน

จากรูปแบบข้างต้นผู้วิจัยเลือกใช้เพียงสองรูปแบบแรกเท่านั้น ทั้งนี้เพราะในรูปแบบที่สามยากที่จะปรากฏในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ตัวแปรรูปแบบของการสมรสจึงเป็นระดับนามมาตราซึ่งต้องทำให้เป็นตัวแปรหุ่นโดยให้ค่าดังนี้

การสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว ให้ค่าเป็น 1

การสมรสแบบมากเมีย ให้ค่าเป็น 0

2. ตัวแปรตาม

โครงสร้างอำนาจของครอบครัว (family power structure) หมายถึง ผลลัพธ์ของอำนาจในครอบครัว (family power outcomes) โดยดูว่าเมื่อมีปรากฏการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นภายในครอบครัวให้ตัดสินใจ ใคร (สามีหรือภรรยา) เป็นคนสุดท้ายที่จะต้องตัดสินใจในเรื่องดังกล่าว ซึ่งการตัดสินใจนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของบุคคลนั้นในครอบครัว

บลอดด์และวูล์ฟ (Blood and Wolfe, 1960, quoted in Schaefer, 1989 : 324) เป็นนักวิชาการกลุ่มแรกที่ศึกษาเรื่องอำนาจในครอบครัว (marital power) โดยเขาทั้งสองได้สร้างข้อคำถามเกี่ยวกับอำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในครอบครัวขึ้นมาเพื่อทำการศึกษาในปี ค.ศ.1954 โดยสัมภาษณ์ภรรยา 731 คนในเขตเมืองดีทรอยต์ ประเทศสหรัฐอเมริกาและในเขตที่ทำการเกษตรอีก 178 คน ซึ่งในแต่ละข้อคำถามจะให้ตอบว่าสามีหรือภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องที่จะกล่าวถึง ซึ่งมีประเด็นสำคัญ 8 ประการคือ

- 1) งานที่สามีจะทำ (husband's choice of job)
- 2) รถยนต์ที่จะซื้อ (choice of car)
- 3) การทำประกันชีวิต (whether to buy life insurance)
- 4) สถานที่ที่จะไปเที่ยวในวันหยุด (where to go on a vacation)
- 5) การเลือกที่อยู่อาศัย (choice of house or apartment)
- 6) ความเหมาะสมที่ภรรยาจะออกไปทำงานนอกบ้าน (whether or not the wife should work)
- 7) แพทย์ที่จะไปรักษาเมื่อเจ็บป่วย (choice of doctor)
- 8) การใช้จ่ายเงินเป็นค่าอาหาร (expenditure of funds for food)

อย่างไรก็ตามคำถามทั้งแปดข้อของบลอดด์และวูล์ฟก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่างๆ

4 ประเด็นคือ

1) ความเป็นตัวแทนของข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ซึ่งเป็นที่น่าสงสัยว่าคำถามทั้งแปดข้อนั้นได้ครอบคลุมประเด็นเรื่องการตัดสินใจในครอบครัวหรือไม่ ในประเด็นนี้บลอดด์ และวูล์ฟได้ให้คำตอบว่าพวกเขาได้ใช้เกณฑ์หลายๆ เกณฑ์ในการเลือกข้อคำถามซึ่งประกอบด้วย

- 1.1) ข้อคำถามที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว
- 1.2) ข้อคำถามที่เป็นตัวแทนทั้งในขอบเขตการตัดสินใจของเพศชาย (masculine) และเพศหญิง (feminine)

- 1.3) ข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้นควรจะเกิดผลลัพธ์ต่อครอบครัวในภาพรวม
- 1.4) ความเป็นสากลของขอบเขตการตัดสินใจที่มีต่อทุกๆ ครอบครัว
ถึงกระนั้นก็ดี ก็ยังเป็นที่น่าสงสัยว่าในประเด็น 1.2) นั้นเป็นจริงหรือไม่เพราะจากข้อคำถามส่วนใหญ่ของบลอดด์และวูล์ฟมีความโน้มเอียงเข้าอยู่ในขอบเขตการตัดสินใจของเพศชายมากกว่าเพศหญิง
- 2) การบิดเบือนความสมดุลของอำนาจในครอบครัวเนื่องจากการสอบถามภรรยาเพียงฝ่ายเดียว
ทั้งนี้เพราะอำนาจในครอบครัวเป็นเรื่องค่อนข้างอ่อนไหว (sensitive) ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการบิดเบือนความเป็นจริงทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจขึ้นได้
- 3) ความสามารถในการประยุกต์ผลลัพธ์จากการศึกษาไปใช้ศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้เพราะในแต่ละสังคมต่างก็มีบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป
- 4) การพิจารณาเรื่องของอำนาจระหว่างบุคคล (interpersonal power) ไม่ควรอาศัยปัจจัยทางด้านทรัพยากรเป็นพื้นฐานในการพิจารณาเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ที่น่าจะนำปัจจัยอื่นๆเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย โดยเฉพาะในเรื่องบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (cultural norms) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรอำนาจในครอบครัว
- เซนเตอร์และราเวน (Center and Raven, 1971 : 266-267) ได้พยายามลบลจุดอ่อนในข้อคำถามของบลอดด์และวูล์ฟ โดยเขาทั้งสองได้พัฒนาข้อคำถามเพิ่มขึ้นเป็น 14 ข้อ โดยในแต่ละข้อจะให้สามีและภรรยาตอบว่า ในเรื่องต่อไปนี้ใครเป็นผู้ตัดสินใจ โดยให้เลือกตอบว่า

- ก. สามีเพียงลำพัง
- ข. สามีมากกว่าภรรยา
- ค. สามีและภรรยาเท่าๆ กัน
- ง. ภรรยามากกว่าสามี
- จ. ภรรยาเพียงลำพัง

ข้อคำถามทั้ง 14 ข้อประกอบด้วย

- 1) บุคคลที่จะชวนมาเที่ยวบ้านหรือบุคคลที่ครอบครัวจะเดินทางไปด้วย
- 2) วิธีการตกแต่งบ้านเรือน
- 3) รายการโทรทัศน์หรือรายวิทยุที่จะชมและฟังร่วมกัน
- 4) ครอบครัวที่จะไปรับประทานอาหารเย็นด้วย
- 5) เสื้อผ้าที่คุณใส่
- 6) ประเภทของเสื้อผ้าที่สามีหรือภรรยาของคุณจะซื้อ
- 7) รถยนต์ที่จะซื้อ
- 8) การทำประกันชีวิต

- 9) การเลือกที่อยู่อาศัย
- 10) งานที่คุณหรือสามีของคุณจะทำ
- 11) การไปทำงานนอกบ้านของภรรยา
- 12) จำนวนเงินที่จะใช้จ่ายเป็นค่าอาหารต่อสัปดาห์
- 13) แพทย์ที่จะไปรับการรักษาเมื่อเจ็บป่วย
- 14) สถานที่ที่จะไปเที่ยวในวันหยุด

ไพรัช-บอนแฮม (Price-Bonham, 1976 : 629-640) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าในแต่ละประเด็นคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจในครอบครัวนั้นอาจมีความสำคัญไม่เท่ากัน ด้วยเหตุนี้เขาจึงได้เพิ่มข้อคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ตอบ (สามีหรือภรรยา) ที่มีต่อความสำคัญของข้อคำถามในแต่ละข้อ โดยให้ค่าผันแปรจาก 1 (ไม่มีความสำคัญ) ถึง 5 (มีความสำคัญเป็นอย่างมาก) จากนั้นจึงนำค่าคะแนนที่ได้ไปรวมเข้ากับค่าคะแนนการตัดสินใจในแต่ละประเด็น ซึ่งเรียกค่าคะแนนรวมนี้ว่าดีเอ็มไอ (DMI : decision-making plus importance)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าการวัดตัวแปรโครงสร้างอำนาจของครอบครัวนั้น จะวัดโดยอาศัยมาตรวัดรวมแบบประกอบ คือไม่ว่าจะสัมภาษณ์สามีหรือภรรยา หรือสัมภาษณ์ทั้งสองฝ่าย ผลลัพธ์ที่ได้ก็จะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจของครอบครัวในภาพรวม และตัวแปรดังกล่าวนี้ยังเกิดจากตัวบ่งชี้ (indicators) หลายๆ ตัวซึ่งเรียกดังกล่าวนี้ว่าเป็นตัวแปรประกอบ (composite variables) (ชัชชัย วรพงศธร, 2536 : 215-217)

ในการวิจัยนี้ได้พยายามบูรณาการข้อคำถามของนักวิชาการทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเข้าด้วยกัน และได้พยายามสร้างข้อคำถามที่เป็นตัวแทนทั้งในขอบเขตการตัดสินใจของเพศชายและเพศหญิง โดยข้อคำถามทั้งหมดจะประกอบด้วยทั้งสถานการณ์ที่คู่สมรสได้ตัดสินใจไปแล้ว และยักรวมถึงข้อคำถามที่เป็นสถานการณ์สมมุติหรือยังไม่ได้เกิดขึ้นกับบางครอบครัวอีกด้วยส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการปรับปรุงข้อคำถามให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยอีกด้วย โดยข้อคำถามที่ใช้ในการศึกษามีทั้งสิ้นมีจำนวน 19 ข้อซึ่งประกอบไปด้วยการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ คือ

- 1) การทำประกันชีวิต
- 2) สถานพยาบาลที่จะไปรักษาเมื่อเจ็บป่วย
- 3) จำนวนบุตรที่จะมี
- 4) การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)
- 5) การออมทรัพย์ (ฝากเงิน)
- 6) การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้อื่น

- 7) บุคคลที่จะเชิญมาในงานพิธีต่างๆ ที่จัดขึ้นที่บ้าน
- 8) จำนวนเงินที่จะใช้จ่ายในเดือนหนึ่งๆ
- 9) สถานที่ที่จะไปเที่ยวในวันหยุด
- 10) โรงเรียนที่ส่งบุตรเข้าเรียน
- 11) คู่ครองที่จะเลือกให้บุตร
- 12) ประเภทของงานที่สามีจะทำ
- 13) ประเภทของงานที่ภรรยาจะทำ
- 14) การที่ภรรยาจะออกไปทำงานนอกบ้าน
- 15) การตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือเป็น

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

- 16) การเลือกซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า
- 17) การเลือกซื้อยานพาหนะ เช่น จักรยานยนต์ รถยนต์ เป็นต้น
- 18) การตกแต่งบ้าน
- 19) การแบ่งมรดกให้ลูกหลาน

โดยในแต่ละข้อคำถามจะให้กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่งและให้ค่าคะแนนดังนี้

ตอบ สามีมากกว่าภรรยา ให้ 3 คะแนน

ตัดสินใจร่วมกัน ให้ 2 คะแนน

ภรรยามากกว่าสามี ให้ 1 คะแนน

ข้อคำถามทั้งหมดจะใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างคือสามีหรือภรรยาในแต่ละครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการศึกษา และมีโอกาสน้อยที่สามีและภรรยาจะอยู่พร้อมหน้ากันในช่วงเวลาที่ไปศึกษา ซึ่งการสอบถามเฉพาะสามีหรือภรรยาเพียงลำพังอาจมองว่าจะทำให้เกิดการบิดเบือนโครงสร้างอำนาจของครอบครัวขึ้นมาก็เป็นได้ ในกรณีนี้ผู้ศึกษาได้หาทางแก้ไขโดยใช้วิธีการของไพเรซ-บอนแฮมด้วยการถ่วงน้ำหนักข้อคำถามแต่ละข้อ โดยให้สามีหรือภรรยาตอบว่าในแต่ละข้อคำถามมีความสำคัญมากน้อยเพียงใดและให้ค่าคะแนนดังต่อไปนี้

ก. มีความสำคัญมาก ให้ 3 คะแนน

ข. มีความสำคัญปานกลาง ให้ 2 คะแนน

ค. มีความสำคัญน้อย ให้ 1 คะแนน

จากนั้นจึงนำคะแนนที่ได้ในแต่ละข้อนี้ไปรวมกับคะแนนการตัดสินใจในแต่ละข้อละข้างต้น ซึ่งจะช่วยให้ได้ตัวแบบใหม่ขึ้นมานอกเหนือจากตัวแบบที่ไม่ได้มีการถ่วงน้ำหนักของข้อคำถาม โดยตัวแบบใหม่นี้จะช่วย

ลดการบิดเบือนโครงสร้างอำนาจของครอบครัวลงเนื่องจากการที่สามีหรือภรรยาให้ความสำคัญกับข้อคำถามแต่ละข้อแตกต่างกันออกไปนั่นเอง

ระดับการวัดของตัวแปรโครงสร้างอำนาจของครอบครัวจึงเป็นระดับช่วงมาตรา โดยในตัวแบบที่ไม่มีการถ่วงน้ำหนักจะมีค่าระหว่าง 19-57 คะแนน ส่วนในตัวแบบที่มีการถ่วงน้ำหนักจะมีค่าระหว่าง 38-114 คะแนน (ภายหลังจากที่ได้ทดลองใช้มาตรวัดนี้ ผู้วิจัยได้ตัดข้อคำถามข้อ 1 และข้อ 18 ออกไป ทำให้ค่าคะแนนลดลงอยู่ระหว่าง 17-51 และ 34-102 คะแนน ดูภาคผนวก ค) โดยค่าที่มากของตัวแปรในตัวแบบทั้งสองแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างอำนาจของครอบครัวอยู่ที่สามีเป็นสำคัญ